

Aprobat în ședința Guvernului din _____2025

Decizia protocolară nr. _____/2025

AVIZ

la proiectul de lege cu privire la modificarea unor acte normative (revizuirea unor aspecte din cadrul regimului juridic al moștenirii) (inițiativa legislativă nr. 73 din 10 martie 2025)

Guvernul a examinat proiectul de lege cu privire la modificarea unor acte normative (revizuirea unor aspecte din cadrul regimului juridic al moștenirii), înaintat cu titlu de inițiativă legislativă (nr. 73 din 10 martie 2025) de către un grup de deputați în Parlament, și comunică următoarele.

Inițiativa legislativă este înaintată în conformitate cu art. 73 din Constituția Republicii Moldova și art. 47 din Regulamentul Parlamentului, adoptat prin Legea nr. 797/1996.

Potrivit notei de fundamentare, proiectul de lege este elaborat, în special, ca urmare a numeroaselor petiții din partea soților supraviețuitori, care semnalează faptul că, potrivit modificărilor operate la Codul civil al Republicii Moldova nr. 1107/2002 (în continuare – *Cod civil*) la 1 martie 2019, averea acumulată în devălmășie se împarte, după decesul unuia dintre soți și cu celelalte rude ale defunctului, fapt ce generează incertitudini cu privire la drepturile patrimoniale ale soțului supraviețuitor.

Astfel, prin proiect se propune revizuirea reglementărilor privind moștenirea din Codul civil, în vederea clarificării și îmbunătățirii unor dispoziții legale referitoare la transmisiunea succesorală, decăderea din dreptul de moștenire, statutul soțului supraviețuitor, precum și termenul de acceptare sau renunțare la moștenire.

Din punct de vedere conceptual, este de remarcat faptul că intervențiile propuse prin intermediul prezentului proiect de lege, în particular cele privind mecanismul de opțiune succesorală, vor avea un impact substanțial asupra unui cerc extins de persoane, vizând aspecte importante ale drepturilor patrimoniale ale acestora, motiv pentru care exprimăm punctul de vedere că intervenția legislativă preconizată necesită o analiză minuțioasă, atât prin prisma necesității identificării unor soluții echilibrate la problemele invocate de către autori, cât și a evaluării potențialului impact al acestora, asigurându-se, totodată, claritatea generală a cadrului normativ modificat.

În acest sens, suntem de opinia că în acest caz este crucială consultarea problemelor invocate și a soluțiilor propuse prin proiect cu un cerc larg de profesioniști, care ar include atât practicieni care aplică prevederile legale vizate de proiect, cât și teoreticieni, cadre universitare, cu o expertiză notorie în domeniu. Menționăm că în contextul elaborării prezentului aviz s-a asigurat, prin intermediul Ministerului Justiției, consultarea opiniei Camerei Notariale, precum și a reprezentanților mediului universitar pe marginea prevederilor din proiect, concluziile acestora reflectându-se în cuprinsul avizului, în comun cu cele ale autorităților publice.

În continuare, propunem următoarele observații și propuneri asupra proiectului de lege examinat.

Asupra conceptului general al proiectului de lege și alternativei disponibile

Din necesitatea asigurării unei stabilități a dispozițiilor Codului civil, ca componentă-cheie a unui drept privat coerent și în armonie cu certitudinea juridică, invocăm faptul că pentru a rezolva problemele identificate de autorii proiectului de lege, conform opiniei profesioniștilor, la care de principiu ne raliem, intervenția legislativă ar urma să se limiteze la modificarea art. 2179 și 2185 din Codul civil, referitoare la situația soțului supraviețuitor.

Or, experiența socială reflectă următoarele aspecte fundamentale, de care este necesar a se ține cont în contextul subiectului abordat prin proiect:

- majoritatea familiilor au copii, iar părinții acumulează avere pentru a o transmite lor;
- fenomenul migrației masive impune flexibilitate în termenele de acceptare a moștenirii;
- practica profesioniștilor arată că soțul supraviețuitor oricum deseori renunță la moștenire în favoarea copiilor, adesea prin contracte de partaj sau donație;
- situațiile unui defunct fără copii și testament (caz în care soțul moștenește alături de clasa a II-a (părinți, frați/surori) sau clasa a III-a (bunicii) de moștenitori, preluând 1/2 din moștenire) sunt rare în practică.

A. În acest sens, cu referire la cele două articole menționate, se propun următoarele intervenții:

- La art. 2179 alin. (3), după cuvintele „moștenitorii de clasa întâi” de introdus textul „, cu excepțiile prevăzute în art. 2185 alin. (2) și (4)” (textul integral având următorul cuprins:

„(3) Dacă la momentul deschiderii moștenirii nu este în viață unul dintre părinții defunctului, în locul părintelui celui decedat sunt chemați la moștenire descendenții lui în conformitate cu regulile aplicabile pentru moștenitorii de clasa întâi, cu excepțiile prevăzute în art. 2185 alin. (2) și (4). În cazul în care părintele decedat nu are descendenți, unic moștenitor devine părintele supraviețuitor.”);

- La art. 2185, alin. (2) va avea următorul cuprins:

„(2) În concurs cu părinții defunctului, soțul supraviețuitor are dreptul la 1/2 din masa succesorală, indiferent dacă la moștenire vine un părinte sau ambii părinți. Dacă unul dintre părinți nu este în viață sau dacă acesta a decăzut din dreptul la moștenire, celălalt părinte culege cota acestuia.”;

la alineatul (4), cuvintele „a doua și dacă bunicii” de substituit cu cuvintele „dacă părinții defunctului” (textul integral având următorul cuprins:

„(4) În lipsa moștenitorilor de clasa întâi și a doua și dacă bunicii și părinții nu sunt în viață sau dacă aceștia au decăzut din dreptul la moștenire, soțul supraviețuitor culege întreaga moștenire.”).

În raport cu soluțiile propuse în proiect, sesizăm faptul că acestea derivă în special din problema că soțul supraviețuitor al defunctului care nu avea descendenți (moștenitori de clasa I) vine la moștenire în concurs cu părinții defunctului (această regulă exista și în Vechiul Regim Succesoral) sau, în lipsa lor, în concurs cu frații defunctului sau alți descendenți mai îndepărtați ai părinților defunctului sau chiar cu bunicii defunctului (conform art. 2185 alin. (2) din Codul civil). Pe plan procedural, situația soțului supraviețuitor devine mai dificilă din cauza nevoii de a identifica și a notifica acestor rude mai îndepărtate, precum și a aplicării principiului prezumției de acceptare a moștenirii pentru acele rude care nu au renunțat expres la această moștenire. Prin urmare, ar putea exista plângeri în raport cu „inechitatea” ce ar decurge din combinația acestor două reglementări (cine este chemat la moștenire și cum este chemat la moștenire), al cărei rezultat ar fi că soțul supraviețuitor culege moștenirea împreună cu un număr mare de rude îndepărtate și dezinteresate.

Soluția din proiect, prin care soțul supraviețuitor este încadrat în clasa I de moștenitori, poate crea premisele pentru o promovare, în unele cazuri excesivă, a intereselor soțului supraviețuitor, în detrimentul copiilor defunctului, dar și a părinților acestuia.

Astfel, cu referire la categoria părinților defunctului, prin modificările propuse în proiect, se va ajunge la situația că soțul supraviețuitor îi va înlătura în toate cazurile de la moștenirea legală pe aceștia. Aici dorim să precizăm că criteriul fundamental al aranjării rudelor în clase legale este voința prezumată a defunctului. Nu există nicio premisă în societatea noastră de a crede că defunctul ar fi dorit ca părinții săi, prezumați a fi în etate și a avea nevoie de sprijin material și întreținere, să nu fie beneficiari ai moștenirii sale, în cazul existenței soțului supraviețuitor. Or, este necesar a se remarca că adeseori există o probabilitate mare a faptului că și părinții defunctului au avut o contribuție majoră la dobândirea averii de către cel care lasă moștenirea (deseori părinții donează copiilor săi în timpul vieții bunurile deținute), și nu doar soțul supraviețuitor, ceea ce justifică soluția privind revenirea unei părți din valorile economice la rudele defunctului. În caz contrar, dacă se va opta pentru includerea soțului în clasa I de moștenitori, părinții defunctului sunt expuși unui risc iminent în cazul în care defunctul nu a

avut copii, căci în asemenea cazuri, dacă defunctul nu a avut copii, dar numai soț supraviețuitor, atunci soțul culege toată moștenirea, respectiv părinții acestuia vor rămâne fără întreținător și fără avere.

Ca un argument de drept comparat, atragem atenția că în România, sistem de drept cel mai apropiat de noi istoric și cultural, soțul supraviețuitor nu exclude frații, verii și alte rude mai îndepărtate de la moștenire. Din contra, acesta partajează moștenirea cu toate cele 4 clase din dreptul român, până la colateralii ordinari ai defunctului, adică rudele sale colaterale până la gradul al IV-lea inclusiv: unchi, mătuși, veri primari, surori și frați ai bunicilor defunctului. O soluție similară (dar nu neapărat identică) există în majoritatea statelor din Europa.

Din punct de vedere al teoriei clasice a dreptului succesoral european, clasele legale de moștenitori sunt rezervate doar rudelor, iar soțul vine la moștenire în concurs cu diferitele clase, iar concepția proiectului de lege alterează, într-un mod care nu este necesar, această teorie juridică.

În ceea ce privește situația descendenților defunctului, prin intermediul modificărilor din proiect se va realiza, în esență, o revenire la soluția existentă anterior intrării în vigoare a Legii nr. 133/2018 privind modernizarea Codului civil și modificarea unor acte legislative (în continuare – *Legea nr. 133/2018*), astfel încât soțul supraviețuitor va avea o cotă egală cu cea a copiilor.

Privit din punct de vedere doctrinar, soluția din proiect contravine sistemului tradițional care se trage din dreptul privat roman – sfertul văduvei, care este preluat în majoritatea statelor europene (cota de 1/4 pentru soțul supraviețuitor este fixată în România, Franța, Germania și alte state). Argumentarea acestei soluții ține de faptul că principalii beneficiari ai moștenirii ar urma să fie noile generații, adică descendenții defunctului.

Modificările propuse prin intermediul proiectului vor duce la o reducere semnificativă a drepturilor copiilor defunctului (din contul majorării drepturilor succesoriale ale soțului supraviețuitor), or, cu referire la soțul supraviețuitor ținem să remarcăm faptul că:

- dacă este vorba despre locuința de familie, soțul supraviețuitor deja, de regulă, deține 1/2 din locuința de familie pe linia regimului matrimonial (art. 19-26 din Codul familiei nr. 1316/2000);
- în privința mobilierului din locuință, soțul deja beneficiază de un preciput conform art. 2186 din Codul civil.

În altă ordine de idei, merită a fi reținut faptul că soluția consacrată în proiect, în anumite situații, se poate adeveri a fi defavorabilă și în raport cu soțul supraviețuitor. Or, în cazurile în care defunctul ar avea mai mult de 3 copii, care ar veni la moștenire, soțul supraviețuitor, conform soluției din proiect, va primi o cotă procentuală mai mică (respectiv de 1/5; 1/6; 1/7 ș.a.m.d., în funcție de numărul concret de copii cu care ar veni la moștenire) spre deosebire de

prevederile actuale, unde cota acestuia de 1/4 este garantată, indiferent de numărul de copii.

B. În ceea ce privește propunerile privind schimbarea sistemului actual de dobândire a moștenirii (prin revenirea de la prezumția de acceptare la prezumția de renunțare, existentă anterior în legislația civilă), vom atrage atenția asupra necesității unei examinări suplimentare a oportunității acestei intervenții legislative.

Cu referire la dezavantajele soluției vechi și avantajele soluției actuale din Codul civil (ce se propune a fi modificată prin proiect) este necesar a se remarca că acestea au fost prezentate detaliat în cuprinsul notei informative aferente Legii nr. 133/2018 și nu vor mai fi reproduse în cadrul prezentului aviz.

Funcționarea sistemului nou, începând cu 1 martie 2019, și-a demonstrat avantajele ce au fost prezentate în documentul respectiv:

- mai multe proceduri succesoriale sunt finalizate și, multe din ele, mai rapid, nefiind necesar de a aștepta un termen de acceptare a moștenirii;

- reducerea semnificativă a litigiilor în instanță prin dispariția nevoii de a obține o hotărâre judecătorească de repunere în termenul de acceptare a moștenirii sau de constatare a acceptării moștenirii prin intrarea în posesia bunurilor succesoriale;

- mai mulți moștenitori sunt identificați și li se oferă ocazia să accepte sau să renunțe la moștenire, astfel asigurând o justiție preventivă (notarul îi informează că au de luat o decizie ce le afectează drepturile), dar nu una reactivă (ei trebuie să conteste actele notarului în instanța de judecată);

- se asigură o mai bună protecție a drepturilor copiilor minori, a adulților cu dizabilități mentale și a persoanelor aflate peste hotarele țării (prin faptul că ei sunt incluși în certificatul de moștenitor fără a avea, în mod necesar, o declarație de acceptare a moștenirii din partea lor);

- certificatul de moștenitor se bucură de prezumția de exactitate, iar cei care cumpără bunuri importante (de exemplu, imobile) de la moștenitorii care dețin certificat se simt protejați de lege. Aceasta face că și valoarea bunurilor vândute este mai mare, deoarece se vinde un titlu juridic perfect, dar nu unul contestabil, cu riscuri. Un bun cu riscuri juridice nu poate să fie înstrăinat la același preț ca și un bun liber de riscuri. Aceste aspecte au o mare importanță la negocierea unei vânzări și la stabilirea prețului. Nu poate fi contestat faptul că și soluția actuală din Codul civil prezintă inconveniente pentru moștenitori, fiind necesar timp și efort, inclusiv costuri, pentru a identifica moștenitorii și existând posibilitatea includerii în certificatul de moștenitor a unor rude care au pierdut orice contact cu defunctul. Dreptul succesoral actual însă oferă o soluție moștenitorilor activi față de moștenitorii pasivi – acțiunea în justiție în partaj. Aici, moștenitorii activi vor cere instanței ca lor să le fie atribuite în natură bunurile valoroase, ei fiind obligați să plătească o sultă moștenitorilor pasivi. După rămânerea definitivă a hotărârii

judecătorești, moștenitorii activi vor fi înregistrați ca unici proprietari în registrele de publicitate, pe când creanța moștenitorilor pasivi se va prescrie după 3 ani (termenul de 10 ani de petiție de ereditate nu este aplicabil aici, deoarece partajul este distinct de petiția de ereditate). Aceasta oferă o soluție de echilibru atunci când se dorește a se oferi claritate și drepturi depline moștenitorilor activi, dar și de a-i proteja de pretenții ulterioare, întemeiate pe petiția de ereditate sau chiar de a proteja viitoarele contracte de vânzare de pretenția de anulare a lor de către noii moștenitori apăruiți (scenariu care este încurajat de regimul succesoral existent anterior, unde se aplică prezumția de renunțare la moștenire și unde moștenirea poate fi bulversată printr-o hotărâre judecătorească de repunere în termenul de acceptare a moștenirii sau de constatare a acceptării moștenirii prin intrare în posesie).

Pentru a veni cu un șir de date statistice relevante la caz, vom menționa faptul că, conform practicii notariale existente anterior modificărilor legislative din 2019, aproximativ 40% dintre cazuri implicau omisiunea termenului de opțiune succesorală.

În altă ordine de idei, cu referire la aspectul ce ține de eliberarea certificatelor de moștenitor, conform datelor acumulate de la unii notari din zona centru, sud și nord în cazul moștenirilor deschise după 1 martie 2019:

- 10% din certificatele de moștenitor se eliberează la expirarea termenului de o lună;
- 75% din certificate se eliberează la expirarea termenului de 3 luni;
- 10% din certificate se eliberează în termen de 6-12 luni;
- 5% din certificate implică dificultăți speciale (interpretarea testamentului, clarificarea statutului rezervatarilor, identificarea moștenitorilor de clasa III-IV, refuzul moștenitorilor de a ridica certificatul de moștenitor ș.a.m.d.).

Așadar, în 85% din cazuri, legislația actuală permite eliberarea promptă a certificatelor, oferind moștenitorilor posibilitatea de a dispune liber de bunuri.

Prin modificările ce se propun în proiect care vizează revenirea la sistemul vechi, certificatul nu va putea fi eliberat înainte de 12 luni de la deces, pentru a stabili clar cercul de moștenitori. Or, practica actuală arată că mulți moștenitori inițiază procedurile succesoriale când intenționează să vândă bunurile. Termenul propus de 12 luni va bloca eliberarea anticipată, creând inconveniente majore acestora.

Totodată, mulți moștenitori din clasa I, fiind plecați în străinătate, ar putea ajunge în situația de a fi dezmoșteniți din cauza imposibilității respectării termenului. Copiii din căsătoriile precedente deseori află târziu despre decesul părintelui, ceea ce va crește riscul de omitere a termenului și subsecvent de chemare la moștenire.

Stabilirea termenului de opțiune succesorală va influența negativ și interesele creditorilor defunctului, deoarece întârzierea acceptării moștenirii poate afecta recuperarea datoriilor defunctului. În acest sens merită a fi menționat că:

- creditorii trebuie să știe cine acceptă moștenirea pentru a-și putea revendica creanțele asupra masei succesoriale. Dacă termenul de opțiune este prea lung, acest lucru poate întârzia procesul de recuperare și duce la expirarea termenului de prescripție pentru urmărirea debitorului;

- dacă moștenitorii nu acceptă formal moștenirea sau refuză, creditorii ar putea întâmpina dificultăți în identificarea unui debitor, ceea ce afectează garantarea creanțelor. Ca efect se va tergiversa executarea hotărârilor instanțelor de judecată de recuperare a prejudiciului sau urmărirea debitorului;

- în cazul în care masa succesorală se degradează sau se consumă înainte de finalizarea termenului, creditorii pot avea dificultăți în a-și satisface integral creanțele.

Aceste considerente, în opinia noastră, impun o reflecție asupra spectrului de modificări ce se preconizează a fi operate în cuprinsul Codului civil și asupra efectelor ce pot surveni subsecvent. Modificarea regimului juridic al moștenirii necesită o evaluare amplă și multidimensională, bazată pe o abordare echilibrată și fundamentată, luând în considerare un ansamblu de factori esențiali, printre care asigurarea corelării intervențiilor normative și protecția adecvată a categoriilor vulnerabile. De asemenea, intervențiile urmează a fi analizate prin prisma experiențelor altor state din sistemul de drept continental, precum și prin prisma principiului stabilității normelor juridice.

În acest context, pentru soluționarea situațiilor invocate de unele persoane în raport cu prevederile actuale referitoare la moștenire din Codul civil ar fi mai oportună soluția unor intervenții graduale și mai puțin intruzive, urmărindu-se percepția generală în societate după fiecare din aceste modificări, decât o modificare drastică și fundamentală a regimului juridic al moștenirilor ce va bulversa inevitabil situația multor persoane.

Asupra prevederilor particulare din proiect și propunerilor suplimentare

În situația în care nu se va da curs propunerii enunțate privind restrângerea modificărilor din proiect strict la prevederile art. 2179 și 2185 din Codul civil și se va menține conceptul actual al proiectului de lege, venim cu următoarele observații și propuneri adiționale la prevederile din proiect.

1. Unii participanți la procesul de avizare au remarcat faptul că, referitor la multe modificări din cuprinsul proiectului de lege, nota de fundamentare conține explicații sumare, motiv pentru care este dificilă identificarea scopului urmărit de acestea sau legătura pe care o au cu conceptul general al proiectului. În acest sens, se consideră oportună completarea notei de fundamentare cu argumentația respectivă sau, cel puțin, prezentarea acesteia în cadrul tabelului de sinteză ce urmează a fi întocmit la proiect.

2. Cu referire la pct. 2 și 3 din proiect, prin care se prezintă în redacție nouă articolul 2170 din Codul civil și se abrogă art. 2171 și 2172 din Codul civil, se constată, în esență, intenția autorilor inițiativei legislative de a comasa dispozițiile art. 2170-2172 într-un singur articol, precum și de a substitui cuvintele „anularea dobândirii moștenirii” cu cuvintele „decăderea din dreptul de moștenire”.

În partea ce vizează redacția propusă pentru art. 2170 alin. (1) din Codul civil „(1) Circumstanța care constituie temei pentru decădere din dreptul de moștenire trebuie constatată de instanța de judecată.”, se remarcă necesitatea corelării dispozițiilor acestui alineat cu denumirea art. 2170, care se referă exclusiv la decăderea din dreptul de moștenire a moștenitorului nedemn și nu la toate cazurile de decădere din dreptul la moștenire, prevăzute la art. 2176 din Codul civil. Or, redacția alin. (1), în forma în care este prezentată, face referire la toate cazurile de decădere din dreptul la moștenire. Prin urmare, considerăm că norma de la acest alineat ar trebui să se refere doar la nedemnitate.

În subsidiar, având în vedere denumirea art. 2170, se propune ca în redacția art. 2170 alin. (4), după cuvântul „decăderii” să se introducă cuvintele „din dreptul de moștenire a moștenitorului nedemn”.

În altă ordine de idei, ce ține de excluderea prin proiect a prevederii în vigoare de la art. 2170 alin. (2) din Codul civil („(2) Se poate cere anularea dobândirii moștenirii numai după deschiderea moștenirii. În cazul moștenitorului subsecvent, anularea poate fi făcută imediat după devoluțiunea moștenirii către moștenitorul prealabil.”) sesizăm că pe viitor cu referire la acțiunea privind decăderea din dreptul de moștenire a moștenitorului nedemn i se vor aplica, în modul corespunzător, termenele de la art. 2211 din Codul civil. Cu toate acestea, suntem de opinia că, pentru a se asigura claritatea normei, ar fi oportun să se indice momentul de când ar curge termenul de 1 an.

La pct. 4, pentru claritatea normei, se propune ca art. 2174 alin. (1) să aibă următorul cuprins:

„(1) Dacă, după primirea moștenirii, persoana este declarată de instanța de judecată ca moștenitor nedemn, aceasta este obligată să restituie tot ceea ce a primit ca moștenire, inclusiv fructele obținute.”

3. În conformitate cu viziunea proiectului prin care se schimbă paradigma în privința termenului pentru exercitarea opțiunii succesoriale (termenul dat urmând a fi unul de acceptare a moștenirii și nu de renunțare la ea, cum este la momentul actual), este necesar a se opera o modificare și în cuprinsul art. 2289 alin. (2) din Codul civil, prin care cuvintele „Termenul de renunțare la moștenire a moștenitorului subsecvent” urmează să fie substituite cu cuvintele „Termenul de acceptare a moștenirii pentru moștenitorul subsecvent”.

4. Analizând în paralel conținutul art. 2178 și 2186 din proiect constatăm o necorelare între normele propuse. În acest sens, prin art. 2178 soțul supraviețuitor este inclus în clasa I de moștenitori, iar prin art. 2186 se stabilește că soțul

supraviețuitor vine la moștenire „alături de moștenitorii de clasa întâi”. Pentru redresarea situației, sugerăm ca la art. 2186 alin. (1), cuvintele „alături de moștenitorii de clasa întâi” să fie substituite cu cuvintele „alături de alți moștenitori de clasa întâi”.

5. La art. 2292 alin. (1), în locul modificării propuse în proiect, venim cu sugestia ca cuvintele „a avut loc devoluțiunea moștenirii” să fie substituite cu textul „aceasta s-a deschis”. Totodată, la pct. 10, care prevede modificările la articolul 2292 din Codul civil, se consideră necesar ca textul „articolul 2292” să fie completat cu textul „alineatul (1)”.

6. La articolul 2293, în locul modificării propuse în proiect, venim cu sugestia ca cuvintele „prin devoluțiunea moștenirii și” să fie substituite cu cuvintele „în raport cu moștenitorul prealabil”. Tot pentru a se racorda cadrul normativ actual cu prevederile din proiect, sugerăm ca articolul 2325 să aibă următorul cuprins:

„Articolul 2325. Devoluțiunea legatului

Legatarul are dreptul de a cere (devoluțiunea legatului), în termen de un an de la data deschiderii moștenirii, executarea legatului dacă testamentul nu prevede altfel.”.

Ajustarea corespunzătoare a prevederilor art. 2325 din Codul civil, prin care va fi schimbată paradigma inclusiv cu referire la devoluțiunea legatului, preluându-se în acest sens soluția cu privire la termenul de solicitare a executării legatului, existentă anterior în cuprinsul art. 1492 din Codul civil (înainte de modificarea și republicarea Codului, dispusă prin Legea nr. 133/2018).

7. La art. 2389, alin. (1) (în redacția propusă în proiect) se propune a fi completat cu următorul text: „Din momentul acceptării moștenirii, moștenitorul nu mai are dreptul de a renunța la aceasta.”

8. Cu referire la redacția nouă oferită art. 2390, în contextul observațiilor anterioare privind situația defavorizată a unor categorii speciale de moștenitori (copiii minori, persoanele în privința cărora a fost instituită o măsură de ocrotire judiciară) în cazul revenirii la sistemul vechi, venim cu sugestia completării art. 2390 (în redacția propusă prin proiect), după alin. (2), cu 3 alineate noi, urmând ca acesta să aibă următorul cuprins:

„Articolul 2390. Acceptarea moștenirii

(1) Nimeni nu poate fi obligat să accepte o moștenire ce i se cuvine.

(2) Moștenirea se consideră acceptată când moștenitorul depune la notarul care desfășoară procedura succesorală o declarație de acceptare a moștenirii în formă autentică înainte de expirarea termenului de acceptare a moștenirii sau când moștenitorul intră în posesiunea patrimoniului succesoral. Declarația de acceptare a moștenirii poate fi autenticată la oricare notar sau altă persoană abilitată să autentifice acte juridice.

(3) În cazul existenței unui moștenitor minor sau în privința căruia s-a inițiat o procedură de instituire a unei măsuri de ocrotire judiciară, notarul are îndatorirea să notifice de îndată autoritatea tutelară despre faptul deschiderii moștenirii și despre necesitatea exercitării dreptului de opțiune succesorală de către moștenitorul respectiv, precum și despre termenul de acceptare a moștenirii. Autoritatea tutelară va lua la evidență situația moștenitorului respectiv și va acționa în conformitate cu prevederile art. 139 alin. (1) lit. e).

(4) În situația în care, la expirarea termenului de acceptare a moștenirii pentru moștenitorul prevăzut la alin. (3), de către autoritatea tutelară nu a fost recepționată nicio cerere de autorizare a actului de acceptare sau de renunțare la moștenire în numele moștenitorului respectiv, aceasta va decide de sine stătător asupra acceptării sau renunțării la moștenire în numele acestuia.

(5) Decizia luată de autoritatea tutelară în conformitate cu prevederile alin. (4) se comunică notarului în termen de o lună de la data expirării termenului de acceptare a moștenirii și se consideră ca acceptare sau, după caz, ca renunțare depusă în termen a moștenitorului respectiv la moștenire.

(6) Dacă moștenitorul a intrat în posesiunea unei părți din patrimoniu, se consideră că a acceptat întregul patrimoniu, oriunde s-ar afla și din ce ar consta.

(7) Moștenitorul care a intrat în posesiunea patrimoniului succesoral nu are dreptul să dispună de el până la expirarea termenului de acceptare a moștenirii și până la primirea certificatului de moștenitor.

(8) Dacă moștenitorul testamentar nu știa de modificarea ori de revocarea testamentului sau dacă moștenitorul legal care nu știa despre existența testamentului a intrat în posesiunea patrimoniului succesoral, sau dacă moștenitorii testamentari și legali nu știau despre existența unui alt testament ori despre existența unor moștenitori legali mai apropiați, lor le rămân fructele obținute de la patrimoniul succesoral până la intentarea acțiunii prevăzute la art. 2403, fiind de asemenea în drept să ceară restituirea integrală a capitalului investit în patrimoniul succesoral.

(9) Dacă, în cazurile prevăzute la alin. (8), bunurile care intră în patrimoniul succesoral sunt vândute până la intentarea acțiunii prevăzute la art. 2403, vânzarea-cumpărarea se consideră valabilă, iar mijloacele obținute din vânzare se predau moștenitorului legal.”

Acest set de prevederi suplimentare va aborda situația moștenitorilor minori sau în privința cărora s-a inițiat o procedură de instituire a unei măsuri de ocrotire judiciară (categorie de subiecți care se află într-o situație specifică, dat fiind faptul că actele de dispoziție în numele acestora urmează a fi încheiate de reprezentanții lor legali, ceea ce îi face vulnerabili în fața unor interese divergente a acestora din urmă).

Acest risc sesizat considerăm că urmează a fi remediat în măsura în care aceasta este posibil, motiv pentru care în cadrul alin. (3)-(5) de la art. 2390 se va

stabili că în cazul existenței unui moștenitor minor sau în privința căruia s-a inițiat o procedură de instituire a unei măsuri de ocrotire judiciară, notarul care desfășoară procedura succesorală are îndatorirea să notifice de îndată autorității tutelare faptul deschiderii moștenirii și despre necesitatea exercitării dreptului de opțiune succesorală de către moștenitorul respectiv, precum și despre termenul de acceptare a moștenirii. Autoritatea tutelară va lua în evidență situația moștenitorului respectiv și va acționa în conformitate cu prevederile art. 139 alin. (1) lit. e) din Codul civil.

În situația în care, la expirarea termenului de acceptare a moștenirii pentru această categorie de moștenitori, de către autoritatea tutelară nu a fost recepționată nicio cerere de autorizare a actului de acceptare sau de renunțare la moștenire în numele moștenitorului respectiv, aceasta va decide de sine stătător în privința acceptării sau renunțării la moștenire în numele acestuia. Această soluție ce se propune a fi inclusă în Codul civil este, în esență, o dezvoltare particulară a regulii generale existente în cadrul art. 61 alin. (3) din Codul familiei nr. 1316/2000, care stabilește că „(3) În cazul existenței unor conflicte de interese între părinți și copii, acestea se soluționează prin decizia autorității tutelare locale de la locul aflării copilului, care poate fi atacată pe cale judecătorească, interesele copiilor, în acest caz, fiind reprezentate de către autoritatea tutelară teritorială.”

9. Cu referire la redacția propusă pentru art. 2391 – „Termenul de acceptare a moștenirii” este de menționat faptul că obiectul de reglementare al acestuia este diametral opus obiectului de reglementare a redacției în vigoare al acestui articol – „Termenul de renunțare la moștenire”. În contextul citat, menționăm că modificarea articolului este permisă numai dacă nu afectează concepția generală al acestuia. În caz contrar, în măsura în care dispozițiile nu mai sunt relevante acestea se abrogă, și eventual, se completează actul normativ cu un alt articol care cuprinde noile dispoziții.

10. Propunerea de abrogare a art. 2407 din Codul civil este inoportună în condiția în care chiar și în sistemul nou propus de proiectul de lege de prezumție de renunțare la moștenire, poate exista un moștenitor care are grijă de bunurile lăsate de defunct (e.g. achită facturi, face reparații urgente), dar apoi renunță la moștenire. Unica soluție a relației dintre renunțător și moștenitorii definitivi este aplicarea regimului gestiunii de afaceri fără mandat (art. 1966-1978 din Codul civil).

11. Pentru racordarea cadrului legal actual la soluțiile propuse în proiect opinăm că este necesară și o intervenție în cuprinsul art. 2453 din Codul civil, prin care cuvintele „pentru renunțarea la moștenirea lăsată” să fie substituite cu cuvintele „de acceptare a moștenirii lăsată”.

12. În raport cu soluțiile ce sunt consacrate în proiect este necesar a se interveni corespunzător și în cadrul prevederilor referitoare la pluralitatea de

moștenitori (2485- 2529 din Codul civil). În acest sens, se propun a fi examinate următoarele intervenții:

- art. 2485 din Codul civil, referitor la proprietatea comună a comoștenitorilor (indiviziunea), urmează a fi abrogat, dat fiind faptul că prevederile acestuia reies din premisă actuală ce este consacrată în cuprinsul art. 2389 din Codul civil, potrivit căreia moștenirea trece de drept la moștenitorii îndreptățiți sub rezerva dreptului acestora de a renunța la moștenire (devoluțiunea moștenirii), ceea ce presupune că moștenitorii devin coproprietari în indiviziune asupra masei succesoriale odată cu deschiderea moștenirii. În contextul renunțării la soluția actuală, se impune și o excludere a prevederilor art. 2485 din Codul civil;

- corelativ, la art. 2486, alin. (1) se propune a avea următorul cuprins:

„(1) Dacă cel care a lăsat moștenirea are mai mulți moștenitori (comoștenitori), cotele lor succesoriale, până la primirea certificatului de moștenitor, aparțin tuturor acestora în calitate de patrimoniu unic (indiviziune). Fiecare comoștenitor poate dispune de cota sa succesorală. Contractul prin care comoștenitorul dispune de cota sa succesorală trebuie autentificat notarial.”

Prin această intervenție se va racorda norma actuală cu schimbările propuse prin proiect, care marchează revenirea la viziunea anterioară existentă în Codul civil de până la modificarea acestuia prin intermediul Legii nr. 133/2018 și va asigura, în esență, o transpunere în cadrul normativ actual a prevederilor care existau anterior în cadrul art. 1444 alin. (2) din Codul civil (anterior modificării și republicării acestuia);

- la art. 2492, alin. (1) se propune a avea următorul cuprins :

„(1) Administrarea masei succesoriale revine în comun moștenitorilor care au acceptat moștenirea. Din momentul acceptării moștenirii de către moștenitori notarul dispune încetarea măsurilor de custodie a masei succesoriale luate în temeiul prevederilor art. 2412 alin. (1) lit. c). Fiecare comoștenitor este obligat față de ceilalți să participe la măsurile necesare pentru administrarea corespunzătoare. Fiecare comoștenitor poate lua măsurile necesare de conservare fără participarea celorlalți.”

La momentul actual, prevederea de la art. 2492 alin. (1) din Codul civil stabilește că administrarea masei succesoriale revine în comun moștenitorilor. În acest sens, fiecare comoștenitor este obligat față de ceilalți să participe la măsurile necesare pentru administrarea corespunzătoare, totodată fiecare comoștenitor putând lua măsurile necesare de conservare fără participarea celorlalți.

Această reglementare este o consecință directă a faptului că devoluțiunea moștenirii actualmente se realizează din momentul deschiderii moștenirii, masa succesorală trecând de drept către moștenitori, sub rezerva dreptului acestora de a renunța la moștenire, motiv pentru care moștenitorii sunt îndreptățiți să asigure administrarea acesteia.

În contextul în care prin proiect se propune revenirea la soluția existentă anterior, norma actuală de la art. 2492 alin. (1) urmează a fi revizuită corespunzător.

În acest sens, se propune ca administrarea masei succesoriale să revină în comun moștenitorilor care au acceptat moștenirea în cadrul termenului legal de acceptare. Pentru perioada în care niciun moștenitor nu a acceptat moștenirea, administrarea acesteia va putea fi asigurată de către un custode al masei succesoriale. Or, desemnarea unui custode a masei succesoriale este una dintre măsurile de custodie a masei succesoriale prevăzute de art. 2412 alin. (2) din Codul civil care pot fi luate de notar în cazurile prevăzute la art. 2412 alin. (1) din Codul civil, inclusiv în cazul când nu se cunoaște dacă există vreun moștenitor care a acceptat moștenirea (art. 2412 alin. (1) lit. c) din Codul civil). Din momentul acceptării moștenirii de către moștenitori notarul va dispune încetarea măsurilor de custodie a masei succesoriale luate în temeiul prevederilor art. 2412 alin. (1) lit. c), fapt care se pliază pe reglementarea generică de la art. 2417 alin. (1) din Codul civil, ce stabilește că „(1) Notarul dispune încetarea măsurilor de custodie a masei succesoriale dacă au încetat să existe temeiurile de aplicare a măsurilor de custodie prevăzute la art. 2412 și 2413.”;

- la articolul 2498, alineatul (1) se propune a avea următorul cuprins:

„(1) Fiecare comoștenitor care a acceptat moștenirea poate cere, în orice moment după expirarea termenului de acceptare a moștenirii, partajul masei succesoriale, în măsura în care din art. 2499-2501 nu rezultă altceva.”

Norma menționată, referitoare la dreptul moștenitorilor să ceară partajul masei succesoriale și momentul în care acesta poate fi exercitat, se propune a fi revizuită în sensul în care partajul va putea fi cerut de către moștenitorii care au acceptat moștenirea, în orice moment după expirarea termenului de acceptare a moștenirii. Prin această soluție se va asigura racordarea prevederii respective la modificările propuse prin intermediul proiectului, legate de opțiunea succesorală. Totodată, această soluție este congruentă și cu prevederile existente anterior în cadrul Codului civil de până la modificarea acestuia prin intermediul Legii nr. 133/2018 (art. 1560, coroborat cu art. 1556 și 1557 din Cod, ce stabileau că partajul averii succesoriale se face prin acordul moștenitorilor după primirea certificatului de moștenitor, care, la rândul său, se eliberează după 6 luni din ziua deschiderii succesiunii (termenul legal de acceptare a moștenirii), în orice timp);

- la articolul 2524, după cuvântul „Moștenitorii” se propune a se introduce cuvintele „care au acceptat moștenirea”.

Intervenția dată credem că se impune cu referire la prevederea de la art. 2524 din Codul civil, ce reglementează răspunderea solidară a comoștenitorilor pentru obligațiile comune ale masei succesoriale. Or, în măsura în care prin intermediul proiectului se stabilește că masa succesorală nu va mai trece de drept către moștenitori, sub rezerva dreptului acestora de a renunța la

dânsa, ci ei vor trebui să o accepte în cadrul termenului legal de acceptare, este necesar a se stabili în cuprinsul art. 2524 din Codul civil că anume moștenitorii acceptanți vor răspunde solidar pentru obligațiile comune ale masei succesoriale.

13. Articolul II prevede completarea Legii nr. 1125/2002 pentru punerea în aplicare a Codului civil al Republicii Moldova cu articolul 461 cu următorul cuprins:

„Art. 461. – (1) Prevederile legale ale cărții a patra din Codul civil modificate prin intermediul prezentei legi se aplică moștenirii persoanelor care au decedat la data intrării în vigoare a acesteia sau după data respectivă.

(2) Dispozițiile alin. (1) nu afectează validitatea dispozițiilor testamentare întocmite înainte de data intrării în vigoare a prezentei legi dacă acestea au fost întocmite conform legii în vigoare la data întocmirii acestora.”

Astfel, dispozițiile citate, în mod special cuvintele „prin intermediul prezentei legi” și, respectiv, cuvintele „înainte de data intrării în vigoare a prezentei legi” prezintă ambiguitate, or, în contextul expus, prin aceste cuvinte se înțelege referirea nemijlocită la Legea nr. 1125/2002 pentru punerea în aplicare a Codului civil al Republicii Moldova (la intrarea în vigoare a acesteia și a modificărilor realizate în ea), ceea ce este eronat indicat. În acest sens, se propune reformularea art. 461, prin referirea la modificările realizate în cartea a patra din Codul civil prin intermediul prezentului proiect de lege, preluând modelul de la art. 46 din Legea nr. 1125/2002 pentru punerea în aplicare a Codului civil al Republicii Moldova.

Totodată, este necesar a se remarca faptul că noile dispoziții tranzitorii nu pot fi incluse în capitolul II, deoarece denumirea acestuia este „Capitolul II Dispoziții pentru punerea în aplicare a modificărilor operate prin Legea nr. 133/2018 privind modernizarea Codului civil și modificarea unor acte legislative”. Art. 6. alin. (1) din Legea nr. 1125/2002 explică același lucru: „Dispozițiile prezentului capitol reglementează punerea în aplicare a modificărilor la Codul civil operate prin Legea nr. 133/2018.” Prin urmare, dispoziția tranzitorie poată să rămână ca articol separat în legea de modificare și nu să fie inclusă în Legea nr. 1125/2002. Dacă se decide includerea în Legea nr. 1125/2002, ea trebuie inclusă într-un capitolul nou, cu nr. III.

15. Cu referire la prevederea de la articolul III, cuvintele „de zile” se vor exclude, ca fiind excedente.

În raport cu cele prezentate, Guvernul susține de principiu proiectul de lege, cu necesitatea examinării de către autori a soluțiilor alternative indicate în aviz și cu recomandările de ajustare a textului conform observațiilor și propunerilor formulate.